

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΤΑΣΕΙΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΚΙΝΝΑ

Δρος Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν

Αἱ Διεθνεῖς Σχέσεις ὡς ἐπιστημονικὸς κλάδος

Ἡ πρόσφατος ἔκδοσις τοῦ βιβλίου *Theory and Policy in International Relations*(¹) εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας, ὅπου κατ' ἐξοχὴν ἀνεπτύχθη ὁ κλάδος τῶν Διεθνῶν Σχέσεων, φέρει εἰς τὴν ἐπικαιρότητα τὸ θέμα τῶν συγχρόνων τάσεων ἐρεύνης εἰς τὸν τομέα τοῦτον, τόσον ὡς πρὸς τὴν τηρητέαν μέθοδον ὅσον καὶ πρὸς τὰ ἀντικείμενα ἐρεύνης.

Παρ' ἡμῖν, παρὰ τὴν σημαντικὴν ἀπὸ διεθνοῦς σκοπιᾶς θέσιν τῆς χώρας μας, ὁ ὡς ἄνω κλάδος δὲν ἔχει ἀναπτυχθῆ ἑπαρκῶς, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ ἀναφερθῶμεν εἰς τὰς ὑφισταμένας τάσεις ἐρεύνης ἐν Ἑλλάδι, καίτοι ἐπιστήμονες τινὲς ἀσχολούμενοι μὲ τὸ Δημόσιον Διεθνὲς Δίκαιον ἀναφέρονται ἐνίοτε καὶ εἰς τὰς Διεθνεῖς Σχέσεις (²). Θὰ πρέπει ἐν προκειμένῳ νὰ διευκρινισθῇ ὅτι ὁ κλάδος τῶν Διεθνῶν Σχέσεων περιλαμβάνεται ἐντὸς τοῦ εὐρύτερου πλαισίου τῆς Πολιτικῆς Ἐπιστήμης (³) καὶ ὄχι τῆς Νομικῆς τοιαύτης, καίτοι ἐνίοτε διεθνή φαινόμενα ἐξετάζονται καὶ ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Δικαίου.

1. Editors: Raymond Tanter and Richard Ullman, Princeton UP, Princeton, 1972.

2. Βλ. Γ. Τενεκίδου, *Δημόσιον Διεθνὲς Δίκαιον*, Α', Ἀθήναι, 1959, σελ. 194. Ε. Ρούκουνα, *Σκέψεις ἐπὶ τῆς Μελέτης τῶν Διεθνῶν Σχέσεων*, Ἀνάτοπον, Θεσσαλονίκη, 1966.

3. Κατὰ τοὺς Βρεταννοὺς (*Research in Political Science, a SSRC Review*, Λονδῖνον, 1968, σ. 18) ὁ κλάδος τῶν Διεθνῶν Σχέσεων ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς Πολιτικῆς Ἐπιστήμης καὶ περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς ὑπομήματα: α) τὸ διεθνὲς πολιτικὸν σύστημα, β) τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ γ) τοὺς διεθνεῖς ὀργανισμοὺς (θεωρουμένους βεβαίως ἀπὸ σκοπιᾶς διαφόρου ἐκείνης τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου).

Οἱ Ἀμερικανοί, ἀναφερόμενοι εἰς τὰς Διεθνεῖς Σπουδὰς (*International Studies*) διακρίνουν ταύτας εἰς: α) Συγκριτικὰς, β) Σπουδὰς περιοχῶν (*area studies*) καὶ γ) Διεθνεῖς Σχέσεις. Ἡ τοιαύτη διάκρισις ἐκκινεῖ ἐξ εὐρύτερας βάσεως ἐναντι τῆς προηγουμένης. Ἐν τούτοις καὶ αἱ Διεθνεῖς Σπουδαί, ἐν τῷ συνόλω των, δὲν παύουν νὰ ἀποτελοῦν τμῆμα τῆς Πολιτικῆς Ἐπιστήμης (αὕτη ἀναφέρεται ἐνίοτε εἰς Πανεπιστήμια τῶν Η.Π.Α. ὡς *Government* καὶ ὄχι ὡς *Political Science*). Βλ. περὶ τῶν ἀνωτέρω διακρίσεων εἰς F. W. Riggs (Ed.) *International*

Θὰ παρετήρησεν ἴσως ὁ ἀναγνώστης ὅτι, μέχρι τοῦδε, δὲν ἐγένετο χρήσις τοῦ ὅρου «Ἐπιστήμη τῶν Διεθνῶν Σχέσεων», ἂν καὶ συγγραφεῖς τινες μετ' ἐπιφυλάξεων υἰοθετοῦν τὸν ὡς ἄνω χαρακτηρισμὸν (4). Ὅταν πρωταρχικὸν μέλημα πάσης ἐπιστήμης ἀποτελῇ ἡ δημιουργία θεωρητικῆς ὑποδομῆς καὶ ὅταν ἡ ὑπαρξίς τῆς τελευταίας, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν κλάδον τῶν Διεθνῶν Σχέσεων, καθίσταται ἀντικείμενον ἀντιμαχομένων ἀπόψεων καὶ συγχύσεως (5), εἶναι φυσικὸν ἐπακόλουθον νὰ μὴ υἰοθετῆται ὁ ὅρος «Ἐπιστήμη τῶν Διεθνῶν Σχέσεων» ἀβασανίστως.

Ἡ σύγχυσις, ἐν προκειμένῳ προέκυψε κυρίως ἐκ τεσσάρων λόγων :

α) Αἱ Διεθνεῖς Σχέσεις χρήζουσιν τῆς συνδρομῆς ποικίλων ἐπιστημονικῶν κλάδων, χωρὶς μέχρι τοῦδε νὰ ἔχουν φθάσει εἰς σημεῖον τοιοῦτον, ὥστε ἡ σχετικὴ ἔρευνα νὰ παρουσιάξῃ ποιὰν τινα αὐτοτέλειαν. Βεβαίως δύναται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς διεπιστημονικὸς κλάδος καὶ ἀκριβῶς τὸ γεγονός τοῦτο προκαλεῖ μέρος τῆς ὑφισταμένης συγχύσεως, ὅταν καθίσταται ἀναγκαῖος ὁ συγκερασμὸς τάσεων ποικίλης μορφῆς. Ἐξ ἄλλου, τὸ αὐτὸ γεγονός ἐπιβεβαιοῖ ὅτι τεινομεν βαθμηδὸν πρὸς συνθετωτέραν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν παραλλήλως πρὸς ὅ,τι καλεῖται ἐξειδίκευσις. Ἐκαστος ἐπιστημονικὸς κλάδος παρουσιάζει ὄρια τὰ ὅποια τὸν διακρίνουσιν σαφῶς ἐτέρων κλάδων. Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν τὰ ὄρια ταῦτα καθίστανται ὀλονὲν καὶ πλέον δυσδιάκριτα, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἐπαληθεύεται κατὰ τὴν μελέτην τῶν Διεθνῶν Σχέσεων (6).

β) Τὰ ἐρευνώμενα διεθνή φαινόμενα εἶναι δυναμικῆς φύσεως· παρουσιάζουσιν δηλαδὴ συνεχῆ καὶ ταχεῖαν ἐξέλιξιν καὶ ἡ μελέτη τῶν, ἀναφερομένη συχνὰ εἰς

Studies; Present Status and Future Prospects, American Academy of Political and Social Science, Philadelphia, October 1971.

Ἡ UNESCO διαίρει τὴν διεθνή βιβλιογραφίαν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν τὴν ὁποίαν παρουσιάζει εἰς τέσσαρας κλάδους : κοινωνιολογίαν, πολιτικὴν ἐπιστήμην, οἰκονομικά, καὶ ἀνθρωπολογίαν. Ὑποστηρίζεται πάντως, ὅτι καὶ ἄλλοι κλάδοι περιλαμβάνονται εἰς τὰς κοινωνικὰς ἐπιστήμας, ὡς ἡ ἱστορία, ἡ νομικὴ, ἡ γεωγραφία κλπ. Βλ. σχετικῶς Χ. Κοριζῆ. Κοινωνιολογία τῆς Πολιτικῆς, Β' ἔκδοσις, Ἀθῆναι, 1971, σ. 29 - 30.

Οἱ συνελθόντες τὸν Σεπτέμβριον 1948, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς UNESCO, πολιτικοὶ ἐπιστήμονες συνεπερίελαβον εἰς τὴν Πολιτικὴν Ἐπιστήμην καὶ τὸν κλάδον τῶν Διεθνῶν Σχέσεων μὲ τούς ἐξῆς τρεῖς ὑποκλάδους : α) διεθνή πολιτικὴν, β) διεθνή ὀργάνωσιν καὶ διοίκησιν γ) διεθνὲς δίκαιον. Βλ. Χ. Κοριζῆ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 73. Δεδομένου ὅτι τὸ Διεθνὲς Δίκαιον ἀποτελεῖ αὐτόνομον κλάδον τοῦ Δικαίου, ἐπεκράτησε βαθμηδὸν διεθνῶς ἡ προαναφερθεῖσα ἀγγλοσαξωνικὴ ἔκδοσις, ὥστε νὰ δύναται νὰ περιλάβῃ καὶ τὰς συγχρόνους μεθόδους ἔρευνας καὶ τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ὡς ὑποκλάδου τῶν Διεθνῶν Σχέσεων.

Ὁ Q. Wright παραθέτει σειρὰν κλάδων οἱ ὅποιοι ἐπιβεβαιοῦν τὸ πολυσύνθετον τῆς μορφῆς τῶν Διεθνῶν Σχέσεων, *The Study of International Relations*, New York, 1955, σ. 502.

4. Βλ. Ε. Ρούκουνα, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 1007, «εὐρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῶν ἀναζητήσεων περὶ τῶν προσφορωτέρων θεμάτων τὰ ὅποια θὰ ἐπιτρέψουν θεωρητικὰς θεμελιώσεις».

5. Ὁ ὅρος *contending* καθιστᾷ προφανῆ τὰ ἀνωτέρω εἰς συγγράμματα ὅπως τῶν J. Dougherty καὶ R. Pfaltzgraff, Jr, *Contending Theories to International Relations*, New York, 1971. Κ. Knorr καὶ J. Rosenau, (eds) *Contending Approaches to International Politics*, Princeton, 1969.

6. Κατὰ τὸν R. Aron, *Πόλεμος καὶ Εἰρήνη μετὰ τῶν Ἐθνῶν*, Ἀθῆναι, 1966, τόμ. Α', σελ. 6, «αἱ Διεθνεῖς Σχέσεις δὲν ἔχουν σαφῶς καθωρισμένα ὄρια».

γεγονότα και πρόσωπα του παρόντος, προκαλεί έτεραν δυσχέρειαν, όσον άφορᾷ εἰς τήν διαμόρφωσιν παγίων κανόνων. Διά τοῦτο ύποστηρίζεται εὐρέως, ότι ό κλάδος τῶν Διεθνῶν Σχέσεων εὐρίσκεται εἰσέτι ἐν ἐξελίξει, παρ' όλον, ότι ἔχουν παρέλθει δεκαεταῖαι τινες (?) ἀφ' ότου ἐνεσωματώθη εἰς τήν Πολιτικήν Ἐπιστήμην, ὡς διακεκριμένος κλάδος ταύτης.

γ) Αἱ χρησιμοποιούμεναι μέθοδοι ἐρεύνης δέν ἔχουν γίνεи γενικῶς ἀποδεκταῖ ἀλλά ποικίλλουν. Μετά τήν «εἰσβολήν» τῶν μαθηματικῶν, εἰς τήν οἰκονομίαν, τήν κοινωνιολογίαν καί τήν Πολιτικήν Ἐπιστήμην⁽⁸⁾, εἶναι φυσικόν νά προκαλοῦνται νέοι προσανατολισμοί ὡς πρὸς τὰς υἱοθετούμενας εἰς τήν ἔρευναν μεθόδους καί νά ἐνισχύεται γενικώτερον ἢ ἐπιστημονική θεώρησις τῶν θεμάτων ἔναντι τῆς κλασσικῆς (παραδοσιακῆς) τοιαύτης.

δ) Ἡ προσέγγισις θεωρίας καί ἐφηρμοσμένης πολιτικῆς (policy - making)⁽⁹⁾ δέν ἔχει πραγματοποιηθῆ εἰς ἱκανοποιητικόν βαθμόν. Οἱ ἀκαδημαῖκοι διατηροῦν τὰς «θέσεις» τῶν, ἀσχολούμενοι ἐν πολλοῖς μὲ θέματα, τὰ όποῖα δέν ἐνδιαφέρουν ἀμέσως τοὺς ὑπευθύνους μὲ τήν διαμόρφωσιν τῆς πολιτικῆς, ἐνῶ πάλιν οἱ τελευταῖοι ἀδιαφοροῦν συνήθως διά τήν συναφῆ ἐπιστημονικήν ἔρευναν, ἢ όποῖα δύναται νά τοὺς εἶναι χρήσιμος εἰς τήν μελέτην ζωτικῆς σημασίας θεμάτων. Ἡ κατάσταση αὕτη διά κλάδον ὡς αἱ Διεθνεῖς Σχέσεις, όπου ἡ ἀλληλοσυμπλήρωσις θεωρίας καί ἐφηρμοσμένης πολιτικῆς εἶναι ἐπιβεβλημένη ἀκριβῶς λόγω τῆς πολυσυνθέτου μορφῆς του, δέν συμβάλλει εἰς τήν ἄρσιν τῆς συγχύσεως. Εἰς τὰς ἀγγλοσαξωνικάς χώρας καί ἰδίως εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας ἡ ἐναλλαγή μεταξὺ ἐρευνητῶν ἢ, ἄλλως, θεωρητικῶν τοῦ κλάδου καί διαμορφούντων τήν πολιτικήν, βοηθεῖ εἰς τήν προσέγγισιν τῶν δύο πλευρῶν. Τό μέτρον ὅμως τοῦτο δέν ἔχει πάντοτε τήν ἐπιδιωκομένην ἐπιτυχίαν, διότι συνήθως τό «τί πρέπει νά ἐφαρμοσθῆ» δέν ταυτίζεται πρὸς τό ἐφικτόν.

Κατωτέρω θά ἀναφερθῶμεν εἰς τοὺς δύο τελευταίους λόγους οἱ όποῖοι ἐπιδροῦν ἐπὶ τῶν τάσεων τῆς ἐρεύνης εἰς τόν τομέα τῶν Διεθνῶν Σχέσεων, δεδομένου ότι οἱ δύο πρῶτοι λόγοι δέν χρήζουσιν περαιτέρω ἐξετάσεως. Πρὶν ὅμως προχωρήσωμεν εἰς τήν ἐξέτασιν τῶν δυσχερειῶν, αἱ όποῖαι παρουσιάζονται όσον ἀφορᾷ εἰς τὰς μεθόδους ἐρεύνης καί εἰς τήν ἀλληλεπίδρασιν τῆς διαμορφουμένης θεωρίας καί τῆς συναφοῦς ἐφηρμοσμένης πολιτικῆς, θά πρέπει ἀφ' ἐνός μὲν νά ἀπο-

7. Αἱ διεθνεῖς σχέσεις ἀνεπτύχθησαν ὅλως ἰδιαιτέρως μετά τόν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας. Ἐν τούτοις, θεμελιωτῆς τοῦ κλάδου θεωρεῖται ὁ Θουκυδίδης, ὁ όποῖος ἀνεφέρθη τό πρῶτον εἰς τήν πολιτικήν ἰσχὺς τῶν κρατῶν. Βλ. Γ. Τενεκίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 195.

8. H. Alker, *Mathematics and Politics*, New York, 1965.—J. Attali, *Analyse economique de la vie politique*, Paris, 1972.

9. Παρ' ἡμῖν λόγω τῆς συνήθως ταυτοσήμου ἀποδόσεως τῶν ὄρων policy καί politics διά τοῦ ὄρου «πολιτική» προκαλεῖται σύγχυσις. Ὁ πρῶτος (policy) ἀναφέρεται εἰς τήν ἐφηρμοσμένην πολιτικήν, τήν διαμόρφωσιν ἀποφάσεων καί ἐνεργειῶν ἐκάστης κυβερνήσεως. Ὁ δεῦτερος (politics) ἀναφέρεται εἰς τήν μελέτην τῶν πολιτικῶν φαινομένων καί τῆς πολιτικῆς συμπεριφορᾶς καί ἀποτελεῖ ἀντικείμενον τῆς Πολιτικῆς Ἐπιστήμης, ἐνῶ ὁ πρῶτος ἀντικείμενον τῆς Ἐπιστήμης τῆς Πολιτικῆς, δύο τοῦτέστιν ἀπολύτως διακεκριμένων κλάδων.

σαφηνίσωμεν τί ἐννοοῦμεν διὰ τοῦ ὅρου «Διεθνεῖς Σχέσεις», ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἀντιδιαστείλωμεν ταύτας πρὸς τοὺς ὅρους «ἀλλοδαπαί» (foreign) σχέσεις καὶ ἐξωτερικαὶ σχέσεις (external relations) ὡς καὶ τὸν ὅρον «παγκόσμιοι σχέσεις» (world relations).

Αἱ διεθνεῖς σχέσεις περικλείουν τι περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἀποτελεῖ τὸ ἄθροισμα (ἐὰν δύναιται πρακτικῶς νὰ πραγματοποιηθῇ τοῦτο) τῶν ἐξωτερικῶν πολιτικῶν τῶν ὑπὸ μελέτην κρατῶν. Κυρίως συγκεντρῶνουν τὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν εὐρύτερων διαδικασιῶν ἀλληλεπιδράσεως παρὰ ἐπὶ τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὅποιον οἱ ἐπὶ ἔθνικου ἐπιπέδου μετέχοντες θεωροῦν τὰς ὡς ἄνω διαδικασίας⁽¹⁰⁾. Αἱ Διεθνεῖς Σχέσεις ἐρευνῶνται ὡς μία ὁλότης, ἡ ὁποία δὲν δύναιται ἀπλῶς νὰ χωρισθῇ εἰς τὸ ἄθροισμα τῶν συνθετικῶν τῆς μερῶν, διότι αἱ μεταξὺ τῶν τελευταίων ἀλληλεπιδράσεις ἔχουν ἀλλοιώσει τὴν φύσιν τῶν μερῶν τούτων.

Κατὰ τὸν Alger, «αἱ διεθνεῖς σχέσεις ἀποτελοῦν ἀνθρωπίνην δραστηριότητα κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἀλληλεπίδρασις ἀτόμων ἀνηκόντων εἰς περισσότερα τοῦ ἑνὸς ἔθνη»⁽¹¹⁾. Κύριον ἀντικείμενον τῆς ἐρεῦνης τοῦ κλάδου τῶν Διεθνῶν Σχέσεων εἶναι ἡ μελέτη τῆς πολιτικῆς συμπεριφορᾶς τῶν «παικτῶν» τοῦ διεθνοῦς στίβου (ἀτόμων ἢ ομάδων) ὡς καὶ ἡ πρόγνωσις ἐπὶ τῆς ἀκολουθητέας πολιτικῆς τῶν μελῶν τῆς Διεθνοῦς Κοινότητος εἰς τὰς μεταξὺ των σχέσεις. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ παρομοίωσις τοῦ McClelland, ὁ ὁποῖος παρατηρεῖ, ὅτι «ὑπάρχει κάποιος παραλληλισμὸς πρὸς τὴν ἐπιστήμην τῆς μετεωρολογίας. Οἱ μετεωρολόγοι ἔχουν καθιερώσει σύστημα παρατηρήσεως τοιοῦτον, ὥστε τὰ ἀποτελέσματα νὰ τοὺς δίδουν ἔνδειξιν περὶ τοῦ ἐὰν εἶναι πιθανὸν νὰ βρέξῃ ἢ νὰ εἶναι ἡλιοφάνεια εἰς μίαν συγκεκριμένην περιοχὴν. . . Καθεὶς γνωρίζει, ὅτι αἱ προβλέψεις εἶναι συχνὰ ἐσφαλμένα, ἀλλ' ἀντιλαμβάνεται ἐπίσης, ὅτι ὁ μετεωρολόγος ἀντιμετωπίζει πληθώραν μεταβλητῶν καὶ συνδυασμῶν. Ἐν συντομίᾳ εἶναι οὗτος τροφοδότης πιθανοτήτων, ὄχι βεβαιότητων. . . Ἡ ἐπιστημονικὴ ἐρευνα τῶν διεθνῶν σχέσεων προχωρεῖ βάσει μιᾶς παρομοίας κατευθύνσεως, ἀσχολουμένη μὲ ζητήματα ὅπως: ποία εἶναι ἡ πορεία τῶν προγραμμάτων, πῶς συνδυάζονται αἱ μεταβληταὶ καὶ ποία τὰ δυνατὰ καὶ πιθανὰ ἀποτελέσματα»⁽¹²⁾.

Διὰ τοῦ ὅρου «διεθνεῖς» ἐπεκράτησε νὰ νοοῦνται αἱ διακρατικαὶ σχέσεις, ἐνῶ τυπικῶς περιλαμβάνονται καὶ αἱ σχέσεις καὶ δραστηριότητες μὴ κυβερνητικῶν ὀργανισμῶν, δηλαδὴ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι κινοῦνται εἰς τὴν διεθνή σκηνὴν χωρὶς νὰ περιλαμβάνουν ὡς μέλη των κυβερνητικῆν ἐκπροσώπησιν (π.χ. Ὁ Διεθνὴς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς). Εἰς τὸν ὅρον «διεθνεῖς» περιλαμβάνονται ἐπίσης καὶ αἱ «ἐξωτερικαὶ σχέσεις» τῶν διακυβερνητικῶν ὀργανισμῶν. Αἱ σχέσεις αὗται παρουσιάζουν τὴν ἰδιομορφίαν, ὅτι, ἐνῶ πρόκειται περὶ διακρατικῶν σχέσεων, ὅμως πραγματο-

10. Dougherty - Pfaltzgraff, ἔνθ. ἀνωτ., σ. 24.

11. Ch. Alger, *International Relations*, I, *The Field*, εἰς *International Encyclopedia of Social Sciences*, τόμ. Η', σελ. 61.

12. Ch. McClelland, *International Relations; Wisdom or Science?* εἰς J. Rosenau (Ed.), *International Politics and Foreign Policy*, Rev. Ed., New York, 1969, σ. 4.

ποιοῦνται ὑπὸ τῶν φορέων τῶν δραστηριοτήτων τούτων (τῶν διεθνῶν ὀργανισμῶν) συλλογικῶς. Ἐπειδὴ οἱ ὀργανισμοὶ οὗτοι εἰναι νὰ ἀναπτύξουν ἰδίαν, αὐτοτελεῖ, πολιτικὴν ἔναντι τρίτων κρατῶν (μὴ μελῶν) ἢ ἐτέρων διεθνῶν ὀργανισμῶν, καὶ ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη πολιτικὴ τῶν δὲν δύναται, ὑπὸ τὰ παρόντα δεδομένα, νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς «ἐξωτερικὴ πολιτικὴ» τοῦ ὀργανισμοῦ (13), υἱοθετήθη ὁ ὡς ἄνω ὅρος.

Ἐξ ἄλλου, δὲν δύναται νὰ υἱοθετηθῇ ὁ ὅρος «παγκόσμιος» (world), ἀντὶ τοῦ ὅρου «διεθνῆς», διότι ὑφίστανται διεθνεῖς σχέσεις αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν εἶναι παγκόσμιοι (π.χ. αἱ ἐνδοπειρωτικαὶ σχέσεις εἰς τὴν Λατινικὴν Ἀμερικὴν, Ἀφρικὴν κλπ.). Ἡ ἔννοια «παγκόσμιος» εἶναι εὐρύτερα τῆς ἐννοίας «διεθνῆς», ἐνῶ ὁ ὅρος διεθνῆς δύναται νὰ σημαίῃ «παγκόσμιος», δύναται ὅμως καὶ νὰ μὴ σημαίῃ τοῦτο. Τὸ ἐπίθετον ἀλλοδαπὸς (foreign) ἀναφέρεται εἰς τὴν θεώρησιν ἐνὸς φαινομένου ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς ἐνὸς μόνου ἔθνους καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐρεύνης τῶν Διεθνῶν Σχέσεων.

Ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Sondermann, «οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὸν κλάδον τῶν Διεθνῶν Σχέσεων γενικῶς παραδέχονται, ὅτι δὲ ἐννοοῦν πράγματι "διεθνεῖς" ἀλλὰ χρησιμοποιοῦν τὸν ὅρον τοῦτον μόνον ὡς εὐχερῆ καὶ σύντομον τρόπον ἐκφράσεως ἐννοίας, ἢ ὁποία εἶναι ἀπεριορίστως πολυσύνθετος»(14). Ὅπως δὲποτε δυσχέρεια προκύπτει ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ ὅρου «σχέσεις». Διὰ τοῦ ὅρου τούτου νοοῦνται δράσεις καὶ ἀντιδράσεις μεταξὺ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ἐθνῶν, ἤτοι ἢ ἐξέτασις τῶν κινήτρων καὶ τῶν ἱκανοτήτων ὡς πρὸς τὴν συμπεριφορὰν τούτων.

Γεγονὸς πάντως παραμένει, ὅτι, ὁ ὡς ἄνω κλάδος ἐκ τῆς φύσεώς του ἔχει ὄρια δυσδιάκριτα καί, ἐν πάσῃ περιπτώσει, δὲν ταυτίζεται πρὸς τὴν μελέτην τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἢ ὁποία ἀποτελεῖ τμῆμα τοῦ κλάδου τῶν Διεθνῶν Σχέσεων. Ὡς ἐπιστημονικὸς κλάδος, αἱ Διεθνεῖς Σχέσεις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι εἶναι : α) αὐτόνομος β) τείνει νὰ καταστῇ αὐτόνομος καί, τέλος, γ) δὲν δύναται, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του, νὰ καταστῇ αὐτόνομος. Ὑπὸ τὰ παρόντα δεδομένα δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν οὔτε τὴν πρώτην οὔτε τὴν τρίτην περίπτωσιν, δηλαδὴ τὰς ἀκράϊας, διότι οὐδεὶς δύναται νὰ ἀποκλείσῃ μελλοντικὴν αὐτονομίαν τοῦ κλάδου. Εἶναι πάντως δεδομένον ὅτι ὁ κλάδος οὗτος εἶναι διεπιστημονικὸς, προσφεύγων εἰς τὴν συνδρομὴν πολλῶν ἐπιστημῶν καὶ κυρίως τῶν κοινωνικῶν τοιούτων. Ἐνεκα τῆς συνδρομῆς πλειόνων ἐπιστημονικῶν κλάδων, αἱ τάσεις εἰς τὴν μεθοδολογίαν ἐρεύνης εἶναι φυσικὸν νὰ ποικίλλουν καὶ νὰ διαπιστοῦνται μάλιστα διαφορὰν ἐπὶ τῆς τηρητέας μεθόδου.

13. Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ θεωρεῖ τὰ διεθνή φαινόμενα ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς ἐνὸς μόνου ἔθνους, τοῦ ἐνδιαφερομένου πρὸς ἐπιτυχὴ ἐφαρμογὴν τῆς, καὶ ὄχι ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς περισσοτέρων τοῦ ἐνὸς ἔθνους συγχρόνως, συνήθως δραστηριοποιουμένων ἐντὸς τῶν πλαισίων διεθνούς τινος ὀργανισμοῦ.

14. F. Sondermann, *The Linkage between Foreign Policy and International Politics*, εἰς W. Olson καὶ F. Sondermann, *The Theory and Practice of International Relations*, New Jersey, 1966, σ. 18.

Αί μέθοδοι έρεύνης εις τās Διεθνείς Σχέσεις

Εις τās προηγμένας ώς πρὸς τὸν μνημονευόμενον κλάδον χώρας εἶναι φυσικὸν νὰ ἀπαντῶνται καὶ αἱ σημαντικώτεραι τῶν ώς ἄνω διαφωνιῶν. Ἐχει καταστῆ γενικῶς ἀποδεκτόν, ὅτι ἡ πρόοδος ἀποτελεῖ ἀπόρροια τοῦ διαλόγου, στοιχεῖον τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ ἡ διαφορὰ τῶν ἀπόψεων. Συγχρόνως πρέπει νὰ σημειωθῆ, ὅτι διαφωνία ἀναφερόμεναι εἰς τὴν θεωρητικὴν ἐμπέδωσιν διεπιστημονικοῦ κλάδου, ἐξετάζοντος δυναμικῆς φύσεως φαινόμενα ώς τὰ διεθνή, ὀδηγεῖ πολλακίς εἰς σύγχυσιν. Ἡ ἄποψις ὅμως, ὅτι διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν σύγχυσιν πρέπει νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ἀντίστοιχον ἔρευναν εἶναι ἀντιεπιστημονικὴ. Μία ἐσφαλμένη θεωρία εἶναι καλλιτέρα τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως, ἡ ὁποία ἐλλείψις ἐπιτείνει τὴν σύγχυσιν. Κατὰ τὸν Francis Bacon, «ἡ ἀλήθεια προκύπτει εὐχερέστερον ἀπὸ τὰ σφάλματα παρὰ ἀπὸ τὴν σύγχυσιν».

Ἡ διαμάχη ἀφορᾷ εἰς τὴν προτίμησιν τῆς παραδοσιακῆς (κλασσικῆς) ἢ τῆς νεωτεριζούσης (ἐπιστημονικῆς) μεθόδου ἔρεύνης. Ἡ τελευταία ἀφορᾷ εἰς τὴν μελέτην τῆς συμπεριφορᾶς ἀτόμων καὶ ὁμάδων (behavioralism) κατὰ τὴν ἔρευναν τῶν διεθνῶν φαινομένων. Ἐν τούτοις, παρατηρεῖται τελευταίως τάσις υἰοθετήσεως ἀμφοτέρων. Κατὰ τοὺς Knorr καὶ Rosenau, ἡ πρόοδος εἰς τὴν ἔρευναν τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς δὲν εὐρίσκεται εἰς τὴν πρόκρισιν μεταξὺ παραδοσιακῆς (κλασσικῆς) καὶ ἐπιστημονικῆς μεθόδου, ἀλλ' εἰς τὴν σύμπραξιν καὶ ἀλληλοσυμπλήρωσιν τῶν δύο ώς ἄνω μεθόδων, ὥστε αἱ δύο θέσεις νὰ προσεγγίζουσιν ἀλλήλας⁽¹⁵⁾. Τὰς αὐτὰς ἀπόψεις διατυποῦν καὶ οἱ Ronald Yalem⁽¹⁶⁾ καὶ Ch. Alger⁽¹⁷⁾.

Τὶ ἀντιπροσωπεύει ἐκάστη τῶν ώς ἄνω δύο μεθόδων; Ἡ κλασσικὴ μέθοδος περιλαμβάνει τὸν καθιερωμένον συμβατικὸν τρόπον ἔρεύνης, ὁ ὁποῖος ἐφαρμόζεται εἰς τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ δίκαιον. Τοῦτο ἐξηγεῖ διατὶ ἐπιστήμονες ἀσχολούμενοι μὲ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον παρουσιάζουσιν μελέτας καὶ εἰς τὸν κλάδον τῶν Διεθνῶν Σχέσεων, ἐνῶ δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ καὶ μὲ τοὺς υἰοθετοῦντας τὰς ἐπιστημονικὰς μεθόδους ἐξετάσεως τῶν διεθνῶν φαινομένων. Πράγματι εἰς τοὺς τελευταίους δὲν ἀπαντῶνται ἐπιστήμονες ἀσχολούμενοι μὲ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον, ἀλλὰ Πολιτικοὶ Ἐπιστήμονες, ὡς καὶ ἕτεροι ἀσχολούμενοι μὲ τὰ Μαθηματικά, τὴν Ψυχολογίαν, τὴν Οἰκονομίαν κλπ.

Ἡ ἐπιστημονικὴ μέθοδος ἔρεύνης ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐν ἐξελίξει εἰσέτι θεωρίαν τῶν διεθνῶν συστημάτων, τὰς ἐφαρμογὰς τῆς θεωρίας τῶν παιγνίων, τῆς θεω-

15. K. Knorr-J. Rosenau, *Tradition and Science in the Study of International Politics*, εἰς K. Knorr - J. Rosenau (eds), *Contending Approaches to International Politics*, Princeton, 1969, σ. 3.

16. R. Yalem, *Toward the Reconciliation of Traditional and Behavioral Approaches to International Theory*, εἰς *Orbis*, Pennsylvania, 1969, σ. 578 ἐπ.

17. Ch. Alger, *The Use of Behavioral Science Techniques in the Study of International Organizations*, Centre Européen de la Dotation Carnegie, Geneva, 1966, (mimeo).

ρίας του παζαρεύματος (bargaining), τής θεωρίας των επικοινωνιών, την ανάλυσιν δεδομένων και επεξεργασίαν δι' ηλεκτρονικών υπολογιστών (ποσοτική ανάλυσις), τὰ μαθηματικά υποδείγματα, τὰ υποδείγματα εξομοιώσεως (simulation), τὰς θεωρίας λήψεως αποφάσεων (decision-making) κλπ. Αἱ μέθοδοι αὗται εἶναι φυσικὸν νὰ ἐκφεύγουν τῶν μέχρι πρό τινος καθιερωμένων πλαισίων ἐρεύνης. Ἡ προσφυγὴ εἰς τὰς ὡς ἄνω νέας μεθόδους ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν παρατηρουμένην στροφὴν πρὸς τὴν μελέτην τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀνθρωπίνης συμπεριφορᾶς ἐπὶ τῶν διαφόρων φαινομένων καὶ εἰδικώτερον ἐν προκειμένῳ τῆς πολιτικῆς συμπεριφορᾶς (18).

Οἱ ἀντιτιθέμενοι εἰς τὴν υἱοθέτησιν τῶν ὡς ἄνω μεθόδων ὁπαδοὶ τῆς κλασσικῆς σχολῆς ὑποστηρίζουν ὅτι αἱ ἐπιστημονικαὶ μέθοδοι ἐρεύνης ἀπαιτοῦν ὑψηλοῦ βαθμοῦ ἀκρίβειαν καὶ μέτρησιν καὶ διὰ τοῦτο αὗται δὲν δύνανται νὰ ἀνταποκριθοῦν ἐπιτυχῶς εἰς τὰ πλέον σημαντικὰ στοιχεῖα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν διεθνή πολιτικὴν. Εἶναι γεγονός, ὅτι οἱ ἀκολουθοῦντες τὰς νέας μεθόδους ἐρεύνης βασίζονται κυρίως ἐπὶ ποσοτικῶν ἀναλύσεων (quantification) καὶ ὄχι ποιοτικῶν τοιούτων, ἐνῶ ἡ ἀκρίβεια τῶν πρώτων δὲν εἶναι πάντοτε βεβαία.

Ὡς μειονέκτημα τῆς κλασσικῆς μεθόδου προβάλλεται τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἀκολουθοῦντες ταύτην ἐρευνηταὶ τείνουν νὰ θεωροῦν ὅ,τι εἶναι ἐπιθυμητὸν καὶ ὄχι ὅ,τι εἶναι ἐφικτόν. Βασικὸς στόχος ἐν προκειμένῳ πρέπει νὰ εἶναι ἡ μελέτη τῆς πολιτικῆς συμπεριφορᾶς ὡς ἔχει καὶ ὄχι ὡς ἔδει νὰ ἔχη. Πάντως τὸ ὑποκειμενικὸν κριτήριον εἶναι πλέον ἔντονον εἰς τὴν κλασσικὴν μέθοδον, δεδομένου, ὅτι οἰοσδήποτε ἐρευνητῆς, ὅσον καὶ ἀντικειμενικὸς καὶ ἐὰν ἐπιδιώκῃ νὰ εἶναι, δὲν θὰ κατορθώσῃ νὰ ἀποφύγῃ τὴν θεώρησιν τῶν θεμάτων ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς ἐθνικότητός του (ἐθνοκεντρισμός), αἱ δὲ ἐπιστημονικαὶ μέθοδοι ἐρεύνης δὲν προσφέρονται εἰς τὸν ἐπηρεασμὸν ἐξ ὑποκειμενικῶν κριτηρίων κατὰ τὴν ἔρευναν.

Γεγονὸς εἶναι, ὅτι διαφορετικὰ θέματα καὶ διάφοροι βαθμοὶ πολυπλοκότητος ἀπαιτοῦν διαφορετικὰ μέσα ἀναλύσεως καὶ διαφορετικὰς σημασίας (19). Διὰ τοῦτο ὑφίστανται περιθώρια δράσεως καὶ διὰ τὰς δύο «σχολάς». Ἡ ἀνάγκη συστηματοποιήσεως τῶν γνώσεων τοῦ κλάδου τῶν Διεθνῶν Σχέσεων δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ὑφισταμένη διαμάχη ὄχι μόνον εἶναι ἀδικαιολόγητος, ἀλλὰ καὶ ἐπιζημία. Βεβαίως ἡ συμφιλίωσις τῶν δύο ομάδων εἶναι ὅπωςδήποτε δυσχερῆς. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ παραγνωρισθῇ τὸ γεγονός, ὅτι ὑφίστανται προϋποθέσεις προσεγγίσεως καὶ ὅτι αἱ δύο «σχολαὶ» δύνανται νὰ συμβάλλουν ἐξ ἴσου

18. Θὰ πρέπει νὰ κάμωμεν διάκρισιν μεταξὺ behaviouralism καὶ behaviourism. Ὁ πρῶτος ὅρος ἀναφέρεται εἰς τὴν κοινωνικοπολιτικὴν ἔρευναν τῆς συμπεριφορᾶς, ἐνῶ ὁ δεύτερος ἀναφέρεται εἰς τὴν ἔρευναν τῆς συμπεριφορᾶς ἀπὸ ψυχολογικῆς ἀπόψεως. Βλ. περὶ τῆς τελευταίας εἰς Δ. Γ. Τσάκωνα, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν, Β' ἔκδοσις, Ἀθῆναι, 1971, σελ. 192 - 193.

19. M. Kaplan, Traditionalism vs. Science in International Relations εἰς M. Kaplan (Ed.), New Approaches to International Relations, New York, 1968, σ. 12.

εις την ανάπτυξιν διεπιστημονικοῦ κλάδου ὡς εἶναι ὁ τῶν Διεθνῶν Σχέσεων. Πρὸς ἐπίτευξιν τῆς συμπράξεως τῶν δύο «σχολῶν» δύναται νὰ συμβάλλῃ καὶ μία ἄλλη τάσις εἰς τὴν σύγχρονον ἔρευναν τῶν διεθνῶν φαινομένων : ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν προσέγγισιν θεωρίας καὶ πράξεως, ὅσον βεβαίως εἶναι δυνατόν, ὅποτε καὶ ἡ ἔμφασις εἰς τὴν τηρητέαν μέθοδον εἶναι φυσικὸν νὰ ἀτονῇ καὶ νὰ ἀποκτῇ μεγαλυτέραν σημασίαν ἢ χρησιμότης τῆς ἐρεῦνης.

Θεωρία καὶ Πολιτικὴ

Ἡ προσέγγισις θεωρίας καὶ πράξεως εἶναι κάτι σχετικόν. Πολλάκις ὁ θεωρητικὸς δὲν δύναται νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς πολιτικῆς, διότι ἄλλως παρουσιάζονται αἱ προϋποθέσεις ἑνὸς θέματος θεωρητικῶς καὶ ἄλλως πρακτικῶς. Ὅμοίως ὁ διαμορφῶν τὴν πολιτικὴν, πολιτικὸς ἢ ἀξιωματοῦχος τῆς κρατικῆς μηχανῆς, πολλάκις δὲν δύναται νὰ παρακολουθήσῃ θεωρητικὸς συλλογισμοὺς ἐπὶ θεμάτων τὰ ὁποῖα τὸν ἐνδιαφέρουν.

Ὑπὸ τὰ ὡς ἄνω δεδομένα αἱ πιθανότητες προσεγγίσεως θεωρίας καὶ ἐφαρμοσμένης πολιτικῆς δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς περιορισμένοι. Ἐν τούτοις, ὑφίστανται περιθώρια προσεγγίσεως, ἐὰν οἱ θεωρητικοὶ τῶν Διεθνῶν Σχέσεων ἀσχοληθοῦν περισσότερο μὲ πλεόν συγκεκριμένα θέματα καὶ ἰδίως μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς διαμορφούντας τὴν πολιτικὴν, ὅπως ἐπίσης καὶ ἐὰν οἱ τελευταῖοι ἐκδηλώσουν περισσοτέραν προσοχὴν καὶ ἐπιδιώξουν νὰ ἀφομοιώσουν ὅ,τι χρήσιμον ὑπάρχει δι' αὐτοὺς εἰς τὴν θεωρίαν. Σχετικὸς καὶ οὐδόλως ἀμελητέος παράγων εἶναι καὶ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ χαράσσοντες τὴν πολιτικὴν συνήθως δὲν ἔχουν τὸν χρόνον νὰ ἀσχοληθοῦν καὶ μάλιστα σ υ σ τ η μ α τ ι κ ῶ ς μὲ τὴν ἔρευναν. Εἶναι προφανὴς λοιπὸν ἡ ἀνάγκη ἀλληλοσυμπληρώσεως τῶν δύο ομάδων. Τοῦτο βεβαίως δὲν σημαίνει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνεται διάκρισις μεταξὺ θεωρίας καὶ πολιτικῆς, διότι ἐνίοτε ὠρισμένοι λύσεις προτεινόμεναι διὰ διεθνή προβλήματα ἀντιμετωπίζονται ὡς «θεωρία». Αἱ προτεινόμεναι λύσεις δ υ ν α τ ὸ ν νὰ ἀποτελοῦν θεωρίαν, ἀλλ' ἡ ἐπιλογὴ καὶ ἐφαρμογὴ τούτων ἀποτελεῖ ἀντικείμενον τῆς πολιτικῆς ⁽²⁰⁾.

Πρὶν ὅμως προχωρήσωμεν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου θὰ ἦτο χρήσιμον νὰ προσδιορίσωμεν τί ἐννοοῦμεν ἀκριβῶς διὰ τῶν ὄρων «θεωρία» καὶ «πολιτικὴ».

Διὰ τοῦ ὄρου «θεωρία» νοεῖται σειρὰ ἀξιωμάτων (προτάσεων) ἐκ τῶν ὁποίων, κατὰ προτίμησιν ποιοτικῶς, δύνανται νὰ προκύψουν λίαν διαφορετικαὶ σταθεραὶ ὑποθέσεις ⁽²¹⁾. Μία θεωρία κρίνεται ὡς ὀρθή, ὅταν τὰ ἐξ αὐτῆς συναγόμενα συμπεράσματα ἐπαληθεύωνται ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας. Βασικὸν στόχον ἐκάστης ἐπιστήμης ἀποτελεῖ ἡ διαμόρφωσις ἀντιστοίχου θεωρητικῆς ὑποδομῆς. Ἐτεροὶ στόχοι

20. J. Burton, *International Relations; A General Theory*, London, 1965, σ. 6.

21. J. Galtung, *Theory and Methods of Social Research*, London, 1970, σ. 384.

είναι: ἡ ἀντίληψις, ἡ ἐρμηνεία, ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ πρόγνωσις τῶν διαφόρων φαινομένων⁽²²⁾.

Ἐξ ἄλλου, πολιτικὴ εἶναι ὁ τρόπος χειρισμοῦ ὀρισμένης ὑποθέσεως, εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ὑπὸ τῶν κρατικῶν φορέων ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς διακρατικὰς σχέσεις. Γενικώτερον, ἡ πολιτικὴ ἀναφέρεται εἰς τὸν τρόπον καὶ τὸ σύστημα καθοδηγήσεως οἰασδήποτε δράσεως. Ἄλλως πὼς πολιτικὴ εἶναι ἡ τέχνη καὶ ἐπιστήμη τοῦ κυβερνᾶν. Πλὴν τῆς γενικῆς πολιτικῆς ἀναφερόμεθα ἐκάστοτε εἰδικώτερον εἰς τοὺς ἐπὶ μέρους τομεῖς ἐνδιαφέροντος τῆς κρατικῆς δραστηριότητος. Οὕτω διακρίνομεν : ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν πολιτικὴν, οἰκονομικὴν, ἐργατικὴν, συγκοινωνιακὴν, κοινωνικὴν, φορολογικὴν πολιτικὴν κ.ο.κ. Ἡ προσθήκη τοῦ χαρακτηρισμοῦ «ἐφηρμοσμένη» εἰς ἐκάστην τῶν τελευταίων καθίσταται ἀναγκαία, ὥστε νὰ μὴ προκαλεῖται σύγχυσις περὶ τοῦ πότε ἀναφερόμεθα εἰς τὴν θεωρίαν καὶ πότε εἰς τὴν πρᾶξιν. Τοιοῦτοτρόπως ἔχομεν ἐφηρμοσμένην οἰκονομικὴν πρὸς διάκρισιν ἐκ τῆς θεωρητικῆς οἰκονομικῆς⁽²³⁾, πολιτικὴν τῶν μεταφορῶν καὶ θεωρίαν τῆς οἰκονομίας τῶν μεταφορῶν κλπ. Εἰς τὴν ξένην ὀρολογίαν ἡ διάκρισις εἶναι εὐχερής, διότι οἱ ὅροι politics καὶ policy ἀναφέρονται εἰς δύο διάφορα πράγματα. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὅμως καὶ οἱ δύο συνήθως ἀποδίδονται διὰ τοῦ ὅρου «πολιτικὴ», ἐνῶ ὁ πρῶτος σημαίνει τὴν θεωρίαν καὶ ὁ δεύτερος τὴν ἐφαρμογὴν. Ἡ Πολιτικὴ Ἐπιστήμη δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ «δέον γενέσθαι» (policy) ἀλλὰ διὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν φαινομένων (politics).

Συμβολὴν εἰς τὴν προσπάθειαν προσεγγίσεως μεταξὺ θεωρίας καὶ πολιτικῆς ἀποτελεῖ ἡ ἔκδοσις τοῦ βιβλίου Theory and Policy in International Relations καὶ πρέπει νὰ γίνῃ ἀποδεκτόν, ὅτι ἡ συμβολὴ αὕτη δὲν εἶναι συνήθης εἰς τὸν τομέα τῶν διεθνῶν σχέσεων. Οἱ ἀναλαβόντες τὴν σχετικὴν συλλογὴν κειμένων ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω θέματος καθηγηταὶ Tanter καὶ Ullman τονίζουν εἰς τὸν πρόλογον, ὅτι ἡ συλλογὴ τῶν κειμένων τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν «προσπαθεῖ νὰ προτείνῃ ὀρισμένους τρόπους βάσει τῶν ὁποίων οἱ ἐφαρμόζοντες τὰς διεθνεῖς σχέσεις δυνατόν νὰ ὠφεληθοῦν ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν ἀκαδημαϊκῶν συναδέλφων των, τῶν ὁποίων τὰ προβλήματα εἶναι μᾶλλον θεωρητικὰ παρά πραγματικά»⁽²⁴⁾. Κυρία προσπάθεια τῶν δύο καθηγητῶν ἦτο νὰ κατευθύνουν τοὺς συναδέλφους των εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν τρόπων κατὰ τοὺς ὁποίους νομίζουν, ὅτι αἱ θεωρητικαὶ ἀπόψεις ἐπὶ τῶν θεμάτων τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν εἰς τὸ ὡς ἄνω βιβλίον εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι χρήσιμοι εἰς τὸν κύκλον τῶν διαμορφούντων τὴν πολιτικὴν. Πέντε ἐκ τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν παρουσιάζουν διαφόρους ἀπόψεις ἐπὶ τῆς ἐν ἐξελίξει θεωρίας τῶν Διεθνῶν Σχέσεων. Αἱ λοιπαὶ ἐξετάζουν τὴν γενικὴν σχέσιν θεωρίας καὶ πο-

22. F. Kerlinger, Foundations of Behavioral Research, London, 1969, σ. 10. Βλ. ἐπίσης Κλ. Μπανταλούκα, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Μεθοδολογίαν τῆς Οἰκονομικῆς Ἑρεῦνης, Πειραιεύς, 1963, σ. 6. «Ὁ σκοπὸς πάσης ἐπιστήμης εἶναι διττός, ἤτοι πρῶτον ἡ ἀνεύρεσις τῆς ἀληθείας καὶ δεύτερον ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἀπαιτούμενων γνώσεων πρὸς προαγωγὴν τοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος».

23. Κλ. Μπανταλούκα, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 2.

24. Tanter-Ullman, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 3.

λιτικής εις τὸν ὡς ἄνω κλάδον ὡς καὶ τὰ κριτήρια διὰ τὴν θεωρίαν. Περαιτέρω, ἀκολουθεῖ κριτικὴ ἐπὶ τῶν πέντε πρώτων μελετῶν ἀπὸ μέλη τῆς ἀκαδημαϊκῆς κοινότητος τὰ ὁποῖα εἶχον τὴν δυνατότητα νὰ ἐξετάσουν τὴν ἐφαρμογὴν τῆς θεωρίας εις τὴν πρᾶξιν διὰ τῆς ἀπασχολήσεώς των τόσον εις τὴν κρατικὴν μηχανήν, ὅσον καὶ εις τὴν ἀκαδημαϊκὴν κοινότητα.

Ἐπιδίωξις τῶν ἐκδοτῶν - συγγραφέων ἤτο κυρίως νὰ μὴ ἀναφερθοῦν εις θεωρητικὰς ἀπόψεις αἱ ὁποῖαι εἴτε ἔχουν ἤδη ἐξετασθῆ ἔκτενῶς εἴτε ἢ προσφορά των εις τοὺς ἀσχοῦντας τὴν πολιτικὴν εἶναι περιορισμένης σημασίας.

Μία κεντρικὴ γραμμὴ πάντως μεταξὺ τῶν συγγραφέων τοῦ ὡς ἄνω βιβλίου εἶναι τὸ θέμα τοῦ διατιοῖ ἐπηρεάζοντες καθ' οἰονδήποτε τρόπον διὰ τῶν ἀποφάσεών των τὰς διεθνεῖς σχέσεις ἐνεργοῦν ὡς ἐνεργοῦν. Ὁ καθηγητὴς Tanter εἰδικώτερον καταλήγει εις τὴν πρότασιν τῆς ταξινομήσεως τῶν προστριβῶν (conflicts) βάσει ἠλεκτρονικοῦ ὑπολογιστοῦ. Παρ' ὅλον, ὅτι μιὰ τοιαύτη πρότασις παρουσιάζει ὄντως ἐνδιαφέρον θὰ πρέπει νὰ παρατηρηθῆ, ὅτι καὶ ἐὰν ἀκόμη καταστῆ δυνατὴ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἡ σύγκρισις παρουσῶν καὶ παρελθουσῶν προστριβῶν, οὐδεὶς δύναται νὰ προεξοφλήσῃ, ὅτι καὶ αἱ μελλοντικαὶ διεθνεῖς προστριβαὶ ἀναγκαστικῶς θὰ πρέπει νὰ διαμορφωθοῦν βάσει τῶν τοιούτων προτύπων τοῦ ὑπολογιστοῦ, ὥστε νὰ παρουσιάσουν ὠρισμένα πλαίσια δράσεως διὰ τοὺς λαμβάνοντας τὰς ἀποφάσεις. Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸν παράγοντα «τεχνολογικὴ ἐξέλιξις», ὁ ὁποῖος προεκάλεσε τοιαύτας ριζικὰς μεταβολὰς εις τὰς διεθνεῖς σχέσεις, καθίσταται ἀντιληπτὸν ποῖαι δυσχέρειαι ἀντιμετωπίζονται εις μιάν τοιαύτην ταξινόμησιν. Ἐὰν ἄλιν ἡ ταξινόμησις αὕτη περιορισθῆ εις τὴν μελέτην τῶν ἀνθρωπίνων ἀντιδράσεων, ἄνευ τῆς συναρτήσεως τοῦ παράγοντος «τεχνολογικὴ ἐξέλιξις», ὡς καὶ ἄλλων παραγόντων ἐκτὸς τῆς ἀνθρωπίνης συμπεριφορᾶς, τότε ἡ ταξινόμησις δὲν θὰ ἔχη ἐπιτύχει τὸν ἐπιδιωκόμενον στόχον, διότι ἡ ἀκρίβειά της θὰ εἶναι ἐπισηφαλῆς.

Τὰ ὡς ἄνω πέντε πρώτα δοκίμια τῆς ἐκδόσεως θέτουν ἐρωτήματα καὶ προτείνουν θεωρητικὰς θεμελιώσεις εις ἀπάντησίν των. Ὅπως ὅμως ἀναφέρουν εις τὸν πρόλογόν των οἱ σχόντες τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ὡς ἄνω ἐκδόσεως δύο καθηγηταί, ἡ ἐξάρτησις τῆς διαμορφώσεως τῆς πολιτικῆς ἐκ τῶν ἀκαδημαϊκῶν ὑποδειγμάτων παραμένει ἐπὶ τοῦ παρόντος μηδαμινή. Ὅπως δὴποτε μιὰ τοιαύτη προσπάθεια εἶναι φύσικόν νὰ συμβάλλῃ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς προσεγγίσεως τῶν δύο πλευρῶν. Ὁ προσανατολισμὸς λοιπὸν τῆς ἐρεύνης ἔχει ἄμεσον ἀντίκτυπον ἐκ τῆς χρησιμότητος ταύτης. Ὅσον περισσότερο οἱ θεωρητικοὶ ἀσχοληθοῦν μὲ θέματα ζωτικῆς σημασίας δι' ἐκείνους ποὺ διαμορφοῦν τὴν πολιτικὴν, τόσον ταχύτερον καὶ καλλίτερον ἢ προσέγγισις καὶ ἀλληλοσυμπλήρωσις θὰ πραγματοποιηθοῦν.

Ὁ ἐκ τῶν ἐκδοτῶν καθηγητὴς Tanter παρουσιάζει τὰς ἀπόψεις του ἐπὶ τῆς σχέσεως διεθνοῦς συστήματος καὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ εἰδικώτερον τῆς ταξινομήσεως τῶν προστριβῶν καὶ τῶν τρόπων διευθετήσεώς των⁽²⁵⁾. Καταλήγει

25. Raymond Tanter, *International System and Foreign Policy Approaches: Implications for Conflict Modelling and Management*, εἰς Tanter - Ullman, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 7.

εις την προαναφερθείσαν πρότασιν περί καταρτήσεως τυπολογίου προστριβών και διευθετήσεως των με την βοήθειαν ηλεκτρονικού υπολογιστού, ώστε εκάστη νεοεμφανιζομένη προστριβή να δύναται να συγκριθῆ πρὸς παλαιότερας. Βεβαίως ἔν τοιοῦτον ἔργον θὰ ἦτο λίαν χρήσιμον ἄλλ' ἢ ἀκρίβειά του, διὰ τοὺς προαναφερθέντας λόγους, ἀμφίβολος.

Ἐνῷ ἡ μελέτη τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς βασίζεται κυρίως ἐπὶ ὑποδειγμάτων λήψεως ἀποφάσεων (decision-making), ἡ μελέτη τοῦ διεθνοῦς συστήματος βασίζεται κυρίως ἐπὶ τῶν ὑποδειγμάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς ἀλληλεπιδράσεις μεταξὺ τῶν συνθετικῶν μερῶν τοῦ συστήματος τούτου. Ὁ Tanter λαμβάνει ὡς παράδειγμα, πρὸς ἐπαλήθευσιν τῶν ὑποδειγμάτων τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ τὰς ἀλληλεπιδράσεις εἰς τὴν συμπεριφορὰν καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἰς τὴν τηρουμένην πολιτικὴν μεταξὺ τῶν ὀργανισμῶν τῶν συσταθέντων βάσει τῆς Συνθήκης τοῦ Βορείου Ἀτλαντικοῦ καὶ τῆς Συνθήκης τῆς Βαρσοβίας. Ὁ συγγραφεὺς ἀναλύει μὲ πολλὴν ἐπιτυχίαν τὰ τέσσαρα βασικά ὑποδείγματα τὰ ὁποῖα παραθέτει, ἐφαρμόζων αὐτὰ ἐπὶ τῆς πορείας τῶν σχέσεων τῶν δύο ὡς ἄνω συμμαχιῶν. Βεβαίως οὗτος εἶναι εἰς ἕκ τῶν τρόπων πρὸς διερεύνησιν μιᾶς διεθνοῦς διενέξεως. Ἐτερον συναφὲς θέμα πραγματεύονται οἱ G. Allison καὶ Morton Halperin, οἱ ὅποιοι ἐξετάζουν τὸ θέμα τῆς Πολιτειακῆς Γραφειοκρατίας, διὰ τῆς παρουσιάσεως μιᾶς ἐν διαμορφώσει θεωρίας καὶ τῶν ἐπιπτώσεων ταύτης ἐπὶ τῆς χαρασσομένης πολιτικῆς²⁶). Οὗτοι λαμβάνουν ἕν συγκεκριμένον ἐπεισόδιον τοῦ πολέμου εἰς Βιετνάμ καὶ προσπαθοῦν βάσει θεωρητικῶν θεμελιώσεων νὰ ἐξηγήσουν διατὶ συνέβη τοῦτο, μελετῶντες τὴν συμπεριφορὰν τῶν διαφόρων παραγόντων εἰς τὰς ἐκατέρωθεν ἀντιμαχομένας πλευράς.

Ἐξ ἄλλου, οἱ καθηγηταὶ North καὶ Choucri ἐξετάζουν μίαν ἄλλην πλευρὰν τῆς σχέσεως θεωρίας καὶ πολιτικῆς. Ἀναφέρονται εἰς τοὺς τοπικοὺς συντελεστὰς τοὺς ὁποίους δυνατὸν οἱ πολιτικοὶ ἡγέται νὰ χρησιμοποιοῦν προκειμένου νὰ μεταβάλλουν τὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς διεθνοῦς προστριβῆς. Ὡς τοιοῦτοι συντελεσταὶ δύνανται νὰ θεωρηθοῦν οἱ συντελεσταὶ παραγωγῆς (ἔδαφος, ἐργασία, κεφάλαιον) καὶ ἡ σημασία τῆς ἐλλείψεως, μὴ ἐπαρκείας ἢ ἀτελοῦς ἀξιοποιήσεως των. Βεβαίως εἰς τοὺς συντελεστὰς παραγωγῆς θὰ πρέπει νὰ περιληφθῆ καὶ ἡ τεχνολογία, ἡ ὁποία, ὅσον καὶ ἐὰν ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τοῦ κεφαλαίου καὶ ὀλιγώτερον ἐκ τῶν ὑπηρεσιῶν, τείνει νὰ διαμορφωθῆ εἰς οἶνον αὐτόνομον παράγοντα. Οἱ συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς ἀποτελοῦν, κατὰ τοὺς συγγραφεῖς, βασικοὺς παράγοντας τῆς ἐπεκτατικῆς ἢ ἀποικιακῆς δραστηριότητος τῶν κρατῶν, μὲ ἐπακόλουθον τὰς ἐνόπλους συρράξεις. Διαπιστοῦται τοιοῦτοτρόπως διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν, ὅτι τὸ οικονομικὸν στοιχεῖον ἀποτελεῖ ἀποφασιστικὸν παράγοντα εἰς τὴν διαμόρφωσιν, ἐξέλιξιν καὶ ἔλεγχον μιᾶς διεθνοῦς διενέξεως.

Τὸ θέμα τοῦτο ἐξετάζεται καί, ἀπὸ γενικωτέρας σκοπιᾶς, ἀπὸ τὸν καθηγητὴν Edward Morse, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει λίαν ἐνδιαφερούσας ἀπόψεις ἐπὶ τοῦ θέ-

26. Graham T. Allison and Morton H. Halperin, *Bureaucratic Politics: A Paradigm and Some Policy Implications*, εἰς Tanter-Ullman, ἔνθ', ἄνωτ., σ. 40.

ματος «διπλωματία των κρίσεων, αλληλεξάρτησις και πολιτειακή θεώρησις τῶν διεθνῶν οικονομικῶν σχέσεων» (27). Πράγματι ἡ πολιτικὴ σημασία τῶν οικονομικῶν σχέσεων εἶναι ἀναμφισβήτητος, τόσον ἐκ μέρους τῶν διαμορφούντων τὴν πολιτικὴν, ὅσον καὶ ἐκ μέρους τῶν ἐρευνητῶν. Ἡ διεθνὴς νομισματικὴ κρίσις καὶ αἱ ἐπακόλουθοι ἢ προηγηθεῖσαι ταύτης πολιτικαὶ συνθηκαὶ εἶναι φυσικὸν νὰ ἔπεισαν καὶ τοὺς ἐλαχίστους μὴ εἰδότας ἢ διαφωνοῦντας περὶ τῆς ὡς ἄνω σημασίας. Ὁ συγγραφεὺς τῆς μελέτης ταύτης ἐξετάζει τὰς διαφόρους αἰτίας καὶ τὰς μελλοντικὰς ἐξελίξεις εἰς τὰς ὑφισταμένας σχέσεις μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς διεθνοῦς κοινότητος ἔνεκα τῶν ἀνωτέρω ἐπιπτώσεων καὶ θέτει τὸ πρόβλημα ἐξυρέσεως τῶν τρόπων βάσει τῶν ὁποίων οἱ διαμορφοῦντες τὴν πολιτικὴν θὰ δύνανται νὰ λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τὰς πολιτικὰς συνεπείας ἐκ τῆς ὑφισταμένης διεθνοῦς ἀλληλεξαρτήσεως μεταξὺ τῶν κρατῶν, δεδομένης τῆς ἐλλείψεως ὠλοκληρωμένων θεωριῶν ἐν προκειμένῳ.

Ὁ ἐξετάζων τὸ ὡς ἄνω θέμα θὰ βοηθηθῆ ἂν λάβῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ ἀλληλεξάρτησις εἶναι φαινόμενον τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς συγκεκριμένους τομεῖς δραστηριότητος παρὰ εἰς τὸ σύνολον τῶν σχέσεων μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων μερῶν (28). Ἐπὶ παραδείγματι, ἄλλα κράτη δυνατὸν νὰ παρουσιάζουν μεγαλύτεραν ἀλληλεξάρτησιν μεταξὺ των εἰς θέματα ἀμύνης, ἄλλα εἰς θέματα ἐμπορίου, ἄλλα δὲ εἰς τοὺς δύο ἀνωτέρω τομεῖς νὰ μὴ παρουσιάζουν τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἀλληλεξαρτήσεως ὅπως εἰς ἕτερον τομέα δραστηριότητος.

Ὅπωςδὴποτε ἡ προσπάθεια τῶν Norman Frohlich καὶ Joe Oppenheimer νὰ παρουσιάσουν τὴν πολιτικὴν δραστηριότητα ὡς κινουμένην κατὰ παρόμοιον τρόπον πρὸς τὴν ἐπιχειρηματικὴν εἶναι σχετικὴ πρὸς τὴν περισσότερον ὀρθόδοξον προσπάθειαν τοῦ Morse καὶ πάντως λίαν πρωτότυπος (29). Οἱ Frohlich καὶ Oppenheimer ἐκκινοῦν ἀπὸ τὴν βασικὴν διαπίστωσιν, ὅτι ἐνῶ οἱ ἰατροί, οἱ μηχανικοὶ καὶ συχνὰ οἱ οικονομολόγοι δύνανται νὰ καθορίσουν τὴν θεραπείαν, ἔστω καὶ προσωρινὴν διὰ μίαν ἀνεπιθύμητον κατάστασιν βασιζόμενοι ἐπὶ γενικῶν θεωρητικῶν κανόνων, οἱ διαμορφοῦντες τὴν διεθνήν πολιτικὴν σπανίως κέκτηνται τοιοῦτον πλεονέκτημα, διότι γενικῶς παραδεκτὴ θεωρία δὲν ὑφίσταται ἐν προκειμένῳ.

Ἡ μελέτη τοῦ Olson ἐπὶ «τῆς λογικῆς τῆς συλλογικῆς ἐνεργείας» ἀπετέλεσε τὴν βάσιν ἐκκινήσεώς των εἰς τὰς ἀπόψεις των καὶ ὡς βασικὰ παραδείγματα πρὸς ἔρευναν παρουσιάζουν: τὸ πρόβλημα τῆς κατανομῆς τῶν δαπανῶν ἐντὸς τῶν συμμαχιῶν, τὴν παροχὴν βοήθειας, ὡς καὶ τὴν παρέμβασιν πρὸς περιορισμὸν τῶν ἀντιπολιτευτικῶν διαθέσεων εἰς τρίτας χώρας.

Ὁ καθηγητὴς Oran Young εἶναι θεωρητικώτερος τῶν προηγουμένων καὶ παρατηρεῖ, ὅτι ἡ διαμόρφωσις αὐτονόμου θεωρίας εἰς τὰς Διεθνεῖς Σχέσεις εἶναι

27. Edward L. Morse, *Crisis Diplomacy, Interdependence, and the Politics of International Economic Relations*, Tanter-Ullman, σ. 123.

28. E. Morse, ἐνθ. ἄνωτ. σ. 134.

29. Norman Frohlich and Joe Oppenheimer, *Entrepreneurial Politics and Foreign Policy*, εἰς Tanter-Ullman, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 151.

ὄπως ἴσως ποτε δυσχερῆς, οἱ δὲ διαμορφοῦντες τὴν πολιτικὴν δὲν θὰ πρέπει, κατ' αὐτόν, νὰ ἀναμένουν σημαντικὴν βοήθειαν ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὰς εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον. Ἐν τούτοις, δὲν θὰ πρέπει οἱ λαμβάνοντες τὰς ἀποφάσεις νὰ διάκεινται ἐχθρικῶς ἢ νὰ ἀδιαφοροῦν πρὸς τὴν θεωρητικὴν ἐργασίαν, ἢ ὅποια πραγματοποιεῖται εἰς τὸν κλάδον τῶν Διεθνῶν Σχέσεων. Ὁ καθηγητὴς Young ἀκολούθως ἀναφέρει ποῖαι σοβαρὰ προσπάθειαι θεωρητικῶν θεμελιώσεων δύνανται νὰ καταλογισθοῦν εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τοῦ κλάδου. Αὗται εἶναι : Ἡ διατύπωσις ὑποδειγμάτων διὰ τὸν ἀγῶνα τῶν ἐξοπλισμῶν, ἢ θεωρία τῶν παιγνίων⁽³⁰⁾, ὡς προέκτασις δὲ ταύτης, αἱ σημαντικαὶ προσπάθειαι τῶν K. Boulding καὶ W. Riker νὰ ἀναπτύξουν ἀντιστοιχῶς ὁ μὲν πρῶτος μίαν γενικὴν θεωρίαν τῶν προστριβῶν⁽³¹⁾, ἐνῶ ὁ δεύτερος τὴν θεωρίαν τῶν πολιτικῶν συνασπισμῶν⁽³²⁾.

Οἱ ἐρευνηταὶ τῶν Διεθνῶν Σχέσεων, παρατηρεῖ ἐν συνεχείᾳ ὁ Young, προβληματίζονται ἰδιαιτέρως μὲ τὸ ὑφιστάμενον χάσμα μεταξὺ τούτων καὶ τῶν κυβερνητικῶν παραγόντων, οἱ ὅποιοι διαμορφοῦν τὴν πολιτικὴν ἐπὶ τῶν διεθνῶν θεμάτων. Ἴσως αἰτία τοῦ ὑφισταμένου χάσματος εἶναι τὸ ὅτι οἱ θεωρητικοὶ - ἐρευνηταὶ τοῦ κλάδου τῶν Διεθνῶν Σχέσεων δὲν παρουσιάζουν ἀξιολόγως ἐπιτυχεῖς προβλέψεις, βασιζομένας εἰς τὴν θεωρίαν, ὥστε νὰ προσελκύουν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν διαμορφούντων τὴν κυβερνητικὴν πολιτικὴν εἰς ἐκάστην χώραν. Ἐν τούτοις εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι ἐρευνηταὶ ἀπασχολούμενοι ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν ἔρευναν καὶ τὸν προγραμματισμὸν εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν μιᾶς τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων θεωροῦν ὡς ἐπιτυχίαν τοῦ τμήματος Προγραμματισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου τῶν πρόβλεψιν ὑλοποιουμένην κατὰ ποσοστὸν 15 ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. Τοῦτο βεβαίως ἰσχύει λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν συνήθως συντρεχόντων δυσμενῶν παραγόντων (ἀστάθμητοι παράγοντες, ἔλλειψις θεωρίας, πολιτικαὶ μεταβολαὶ κλπ.).

Ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευράν, οἱ ὑπεύθυνοι διὰ τὴν χάραξιν τῆς κυβερνητικῆς πολιτικῆς (πολιτικοὶ καὶ ἀνάτατοι δημόσιοι ὑπάλληλοι) ἀδιαφοροῦν ὡς πρὸς τὴν διερεύνησιν τῶν διαφορῶν θεμάτων, ὅπου δύνανται νὰ κάμουν χρῆσιν ὑφισταμένης θεωρίας. Διὰ τοῦτο παρατηρεῖται αἰξουσα ἀνάγκη χρησιμοποιοῦσας «εἰδικῶν» εἰς διαφόρους τομεῖς τῆς κρατικῆς δραστηριότητος, ἐνῶ οἱ διαμορφοῦντες τὴν πολιτικὴν δύνανται νὰ εἰσέλθουν εἰς λεπτομερείας ἐπὶ τῶν θεμάτων τὰ ὅποια τοὺς ἀπασχολοῦν, ἐὰν προσπαθῆσουν νὰ ἐξετάσουν ταῦτα εἰς βάθος. Βεβαίως συνάρτησις μιᾶς τοιαύτης ἐνεργείας εἶναι καὶ ὁ διαθέσιμος χρόνος, ὁ ὅποιος συνήθως εἶναι πολὺ περιορισμένος εἰς τὰ ἀνώτατα κλιμάκια τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς εἰς πᾶσαν χώραν. Ὁ Young καταλήγει εἰς τὸ ὅτι ἡ ἔρευνα, ἀνεξαρτήτως μεθοδολογίας, εἰς τὸν τομέα τῶν Διεθνῶν Σχέσεων, προκειμένου νὰ καταστήθῃ δυνατὴ ἢ διαμόρφωσις βιώσιμων θεωριῶν (αἱ ὅποια θὰ καταστήσουν ἐπιβεβλημένην τὴν υἱοθέτησιν τῶν ὑπὸ τῶν χαρασσόντων τὴν πολιτικὴν), πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ τὸ ἀντι-

30. Μαθηματικὴ μέθοδος ἐφηρμοσθεῖσα ἀρχικῶς εἰς τὴν οἰκονομίαν. Βλ. σχετικῶς, John von Neumann and Oskar Morgenstern, *Theory of Games and Economic Behavior*, Princeton, 1953.

31. Kenneth Boulding, *Conflict and Defence*, New York, 1962.

32. William Riker, *The Theory of Political Coalitions*, New Haven, 1962.

κείμενον ἐκθύμου ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους ἐκείνων οἱ ὅποιοι προσδιορίζουν τὰ κονδύλια διὰ τὰς ἐρευνας. Ὁ Young ὑποστηρίζει, ὀρθῶς, ὅτι αἱ ἐρευναι καὶ εἰς τὸν κλάδον τοῦτον εἶναι ἐξ ἴσου ἀναγκαῖαι, ὅπως καὶ πάντα κλάδον.

Κατὰ τὸν Whiting⁽³³⁾, ἡ σύμπραξις τῶν χαρασσόντων τὴν πολιτικὴν μετὰ τῶν θεωρητικῶν ἐρευνητῶν εἶναι πλεονεκτικώτερα ἀπὸ τὴν σύμπραξιν ἐπιστημόνων διαφόρων κλάδων, διὰ τὴν πρόοδον τοῦ κλάδου τῶν Διεθνῶν Σχέσεων. Ἡ συνεργασία εἶναι ἀπαραίτητος, καὶ στόχος τῶν ἐρευνητῶν θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀνάλυσις τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν κρατῶν, ἥτοι διὰ τὰς μεταξὺ τῶν σχέσεις ἐξελίσσονται ὡς ἐξελίσσονται. Προκειμένου οἱ ἐρευνηταὶ νὰ ἐπιδιώξουν τὴν χρυσὴν τομὴν, θὰ πρέπει νὰ προτιμοῦν πρὸς ἐρευναν θέματα τὰ ὅποια ἀπασχολοῦν ὅλως ἰδιαιτέρως τοὺς διαμορφούντας τὴν πολιτικὴν. Δὲν ἀποτελεῖ ἀρμοδιότητά των νὰ προτείνουσι λύσεις καὶ νὰ ἐπισημάνουσι στόχους. Ἡ συμβολὴ των εἰς τὴν προσεγγίσειν τῶν δύο πλευρῶν θὰ εἶναι ἐπιτυχῆς ἐὰν παρέχουν ἐξηγήσεις διὰ τὰ διεθνῆ φαινόμενα ὡς καὶ ποῖαι αἱ πιθαναὶ ἐξελίξεις (μία ἢ περισσότεραι) αἱ ὁποῖαι καὶ θὰ τίθενται εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀρμοδίων διὰ τὴν χάραξιν τῆς πολιτικῆς τὴν ὁποῖαν θεωροῦν προσφορωτέραν. Ἐὰν ἡ παρούσα κατάστασις συνεχισθῆ, τὸ χάσμα, ἐὰν δὲν διευρυνθῆ, θὰ παραμείνῃ ἀγεφύρωτον.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς συγχρόνους τάσεις ἐρεύνης εἰς τὸν κλάδον τῶν Διεθνῶν Σχέσεων, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι, παρὰ τὰς ἀναποφεύκτους δυσχερείας, ὁ κλάδος βραδέως ἀλλὰ σταθερῶς προχωρεῖ πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς θεωρητικῆς του ὑποδομῆς. Ἡ διαμάχη περὶ τὴν μεθοδολογίαν, (διαμάχη ἡ ὁποία εἶναι φυσικὸν νὰ θεωρῆται ὡς ἀρνητικὴ θέσις ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς συγχρόνους ἐρευνητικὰς τάσεις, αἱ ὁποῖαι χρῆζουσι τῆς συνδρομῆς πάσης μεθοδολογίας) φαίνεται νὰ μὴ ἔχη τὴν δεξύτητα τὴν ὁποῖαν παρουσίαζεν εἰς τὸ παρελθὸν καὶ μᾶλλον παραχωρεῖ τὴν θέσιν τῆς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ συγκερασμοῦ θεωρίας καὶ πολιτικῆς, κατεύθυνσιν πλέον ρεαλιστικὴν καὶ ἐποικοδομητικὴν διὰ τὸν κλάδον. Ἡ τοιαύτη κατεύθυνσις παρουσιάζει ὄντως λίαν δυσχερῆς ἔργον, ὅμως ἡ προαναφερθεῖσα ἀμερικανικὴ ἐκδοσις ἀποτελεῖ ἀκριβῶς ἐνδειξιν ὅχι μόνον τοῦ ποῖαι εἶναι αἱ σύγχρονοι τάσεις ἐρεύνης εἰς τὰς Διεθνεῖς Σχέσεις, ἀλλὰ καὶ ποῖαι πρέπει νὰ εἶναι. Ἡ παρουσιάσις διαφόρων θεμάτων πρὸς διερεύνησιν τῶν ὁποίων ἡ θεωρία ἔρχεται συνεπίκουρος τῆς πολιτικῆς, ὡς καὶ ἄλλων σχετικῶν περιπτώσεων αἱ ὁποῖαι ἐθεωρήθησαν ἀπὸ τοὺς ἐκδότας ὡς πλέον γνωσταὶ καὶ δὲν περιελήφθησαν εἰς τὴν ὡς ἄνω ἐκδοσιν, ἀποτελεῖ στοιχεῖον τὸ ὅποιον πρέπει νὰ συγκεντρώσῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἐρευνητῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρμοδίων πρὸς χάραξιν τῆς κυβερνητικῆς πολιτικῆς ἐκάστης χώρας.

Προσπάθειαι ὡς ἡ ἀνωτέρω συλλογικὴ ἐργασία θὰ πρέπει νὰ γίνωνται ἀποδεκταὶ μὲ ἐνθουσιασμόν ἐξ ὅλων τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν καὶ νὰ εὐρίσκουν μιμητάς, τόσον μεταξὺ τῶν προηγμένων εἰς τὸν κλάδον χωρῶν, ὅσον καὶ μεταξὺ τῶν μὴ προηγμένων, διότι ἀποτελοῦν δημιουργικὴν συμβολὴν εἰς τὴν διερεύνησιν καὶ ἐπίλυσιν τῶν συγχρόνων διεθνῶν προβλημάτων.

33. Allen S. Whiting, *Scholar and Policy-Maker*, εἰς *Tanter - Ullman*, ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 234.